

© Волошин М.А., Сирцов В.К., Лебединець М.Г., Холодна Є.І., Штанько І.Ф., Марасич А.П., Щербаков М.С., Григор'єва О.А., 2010

УДК 016:611 (477)

О.Г.ЯХНИЦЯ – ВИДАТНИЙ АНАТОМ УКРАЇНИ (до 90-річчя від дня народження)

М.А.Волошин, В.К.Сирцов, М.Г.Лебединець, Є.І.Холодна, І.Ф.Штанько, А.П.Марасич, М.С.Щербаков, О.А.Григор'єва

Запорізький державний медичний університет

Справжній вчений щедро ділиться зі своїми учнями талантом, досвідом, знаннями, ідеями, які згодом становлять його спадщину. Саме таким був професор Яхниця Олександр Гаврилович, який народився 5 грудня 1920 року в селі Кірове Немирівського району Вінницької області в селянській сім'ї. Через рік (1921), в період голодомору, помер його батько. Жахливим був 1933 рік, коли на його очах від голоду померло більше половини мешканців села, серед яких були його рідні та друзі.

Після закінчення Вінницької фельдшерсько-акушерської школи (1938), він успішно склав іспити до Вінницького медичного інституту. 1940 року студента-першокурсника призвали до лав Червоної Армії, де його застала Велика Вітчизняна війна (1941-1945) і всі п'ять років він захищав рідну землю. Складне й небезпечне солдатське життя загартували молодого бійця. Проте суворі роки війни він майже ніколи не згадував, а день Перемоги зустрічав тихо, в колі сім'ї та співробітників кафедри. Тільки наприкінці дев'яностих років з його мемуарів ми дізналися, що майже всі його однополчани загинули, а йому декілька разів усміхалася доля: під час відступу від кордону СРСР через всю Україну, в атаках відчаю з голими руками, у німецькому полоні, в партизанському загоні...

Після закінчення війни колишній фронтовик зберіг жагу до знань, почуття любові до всього живого, яке особливо загострилося після побаченого та пережитого на війні. Без вагань вирішив присвятити життя одній з найгуманніших професій на землі – лікуванню хворих і поновив навчання в Івано-Франківському медичному інституті, який закінчив з відзнакою 1953 року. На останніх курсах студент О.Г.Яхниця вже виконував обов'язки начальника міського відділу охорони здоров'я.

З 1953 по 1964 рр. працював асистентом, а потім доцентом кафедри нормальної анатомії Дніпропетровського медичного інституту, де під керівництвом професора К.Д.Філатової проявилися його кращі риси як вченого: вміння чітко сформулювати мету дослідження, організувати та провести експеримент, глибоко проаналізувати одержані результати. Його наукові дослідження були присвячені морфології слизової оболонки дихальних шляхів: 1958 року захистив кандидатську дисертацію "Морфология желез бронхов", а 1967-го – докторську дисертацію "Возрастная морфофункциональная характеристика секреторных элементов трахео-

бронхиальной системы". Це була одна з найкращих фундаментальних робіт, наукові положення якої не втратили значення й нині.

За рекомендацією К.Д.Філатової, доцент О.Г.Яхниця 1964 року очолив кафедру нормальної анатомії створеного лікувального факультету в Запорізькому фармацевтичному інституті, який згодом став медичним інститутом та університетом.

У Запорізькому медінституті ще яскравіше розкрився талант Олександра Гавриловича як вченого, організатора науки та педагога на посадах завідувача кафедри і проректора з наукової роботи. Його людські якості, повага до старших, доброзичливість, людяність, розуміння малих та великих проблем викликали у співробітників безмежну довіру до нього як великої людини. До Олександра Гавриловича йшли не тільки з науковими проблемами, а й за життєвою порадою.

Започатковувати нове завжди складно, а формування нової кафедри – складний, багатогранний та відповідальний процес. Олександр Гаврилович з великим ентузіазмом взявся за створення кафедри. Його одержимість у бажанні як можна скоріше підняти кафедру до рівня кращих колективів країни передалися й співробітникам, які з'їхалися з різних медичних інститутів України. Це були викладачі різні за віком, з різних наукових анатомічних шкіл (Львова, Тернополя, Харкова, Запоріжжя, Одеси, Донецька), з науковими ступенями і без, зі своїми планами та надіями на майбутнє. Майже за рік Олександру Гавриловичу вдалось об'єднати колектив навколо однієї мети – створення кафедри. Усі співробітники у вільний від занять час готували методичні розробки, навчальні препарати для практичних занять та музею. Безпосередню участь в цьому процесі брав професор О.Г.Яхниця, який і сам прекрасно препарував, консультував співробітників. Засідання кафедри з питань викладання анатомії, які проводив Олександр Гаврилович, стали школою педагогічної майстерності для молодих викладачів. Були уніфіковані підходи до оцінки практичних та теоретичних знань студентів, закладені основи рейтингової оцінки, затверджена структура і методика проведення практичних занять, заліків та іспиту. Вироблено основні принципи ставлення до студентів – "...в пользу студента", що в подальшому стало доброю традицією та прик-

ладом для інших кафедр навчального закладу.

За п'ять років було створено анатомічний музей, естетично оформлені приміщення кафедри. Плеяда перших анатомів кафедри: доценти С.К.Гордієнко, Л.Г.Буковська, М.Г.Лебединець, М.Й.Левін; асистенти Є.І.Холодна, Ж.П.Архіпова, В.В.Ратушняк – під керівництвом професора О.Г.Яхниці створили в стислі терміни гарну кафедру анатомії людини, визнанням чого стало проведення на її базі пленуму Всесоюзного наукового товариства анатомів, гістологів та ембріологів (1970).

Допитливий розум, загострене відчуття новизни, прагнення відкрити нові закономірності будови живої природи – риси, які проявилися у вченого з перших днів перебування на посаді завкафедри. Під його керівництвом створена одна з кращих гістохімічних лабораторій у країні, де проводилися фундаментальні дослідження гістохімічного складу полісахаридів, активність ферментативних систем білкового, вуглеводного обміну, циклу Кребса та анаеробного шляху дихання клітин при гіпоксії. За матеріалами науково-дослідних робіт захищені кандидатські та докторські дисертації М.В.Карзовим, В.К.Сирцовим, В.П.Січовим, І.К.Капіносовим.

У 70-х роках обрано новий науковий напрямок – вивчення будови органів при дії СВЧ-опромінення та алкоголю. Під керівництвом Олександра Гавриловича створюється нова гістоавторадіографічна лабораторія, в якій за допомогою мічених ізотопами посередників вивчали синтез ДНК, РНК, білків та вуглеводів. Успішно захищають дисертаційні роботи В.І.Платаш, І.Ф.Штанько, В.О.Евко та інші. Всі наукові роботи вирізнялися високою якістю, що було зумовлено використанням сучасних інформативних методів дослідження.

Незважаючи на виняткову доброзичливість, професор О.Г.Яхниця був принциповим та вимогливим у питаннях знання методики дослідження. Таке ставлення до наукових досліджень стало притаманним для наукової морфологічної школи, яка сформувалася в Запорізькому медичному інституті.

Бурхливий розвиток імунології в 70-х роках привернув увагу й Олександра Гавриловича і з початку 80-х сформувався новий науковий напрямок кафедри – вивчення будови органів імунної системи після антигенної стимуляції та формування імунологічної толерантності, який

розвивається співробітниками кафедри й до нині. В рамках наукового напрямку під керівництвом О.Г.Яхниці захистили кандидатські та докторські дисертації: М.А.Волошин, О.В.Артюх, М.М.Медведева, А.П.Марасич, В.І.Решетілов, В.К.Сирцов, М.В.Карзов.

Геній О.Г.Яхниці поширився не тільки на працівників кафедри анатомії, але й суміжних кафедр, які постійно проводили спільні наукові дослідження в рамках обраного наукового напрямку. Всі морфологічні дисертаційні дослідження співробітників від моменту планування і до захисту консультувалися вченим. Підтримку, взаєморозуміння та цінну пораду при плануванні і виконанні наукових робіт одержали від нього багато співробітників як лікувального, так і фармацевтичного факультетів. Це не перебільшення, а данина його енциклопедичним знанням, ґрунтовній біологічній, медичній, хімічній та загальній підготовці. Вражає різнобічний арсенал його книг. Постійна робота над собою, поповнення знань з різних галузей науки дозволяло йому професійно обговорювати різні питання політичного, соціального та наукового життя.

Олександр Гавриловичу належить чільне місце серед провідних вчених України. Його обрано Почесним членом Наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів України та й не тільки.

Вже на заслуженому відпочинку вчений освоїв комп'ютерну техніку, працюючи над своїми

мемуарами. Мешкаючи в Києві, він постійно підтримував зв'язок з кафедрою, цікавився організацією навчального процесу, вдосконаленням рейтингової оцінки знань студентів, тематикою науково-дослідної роботи, виконанням дисертаційних досліджень аспірантами та здобувачами.

Традиції професора О.Г.Яхниці продовжують його учні – професори М.А.Волошин і В.К.Сирцов. З 1994 року на кафедрі анатомії людини співробітниками університету підготовлено і захищено 11 кандидатських дисертацій: М.Є.Іванов, О.А.Новосьолова, М.С.Щербаков, Фатіма Ель Мерхі (Ліван), О.Г.Куш, О.А.Григор'єва, М.Б.Вовченко, Н.Г.Гончарова, В.М.Свтушенко, А.О.Світлицький, С.В.Чурін та п'ять докторських дисертацій: Ю.П.Ткаченко, С.М.Пашченко, М.А.Довбиш, О.Г.Куш, О.А.Григор'єва. Як було заведено нашим Вчителем, так триває й нині: на кафедрі анатомії людини мають змогу одержати консультативну допомогу і виконати дисертаційну роботу співробітники інших кафедр нашого університету та інших закладів України.

"Те що маю, повинен віддавати людям" – життєвий принцип професора О.Г.Яхниці, який став життєвою позицією його учнів та послідовників. Нові співробітники кафедри, які не мали змоги навчатися в Олександра Гавриловича, постійно відчують його присутність, тому що шана до свого Вчителя живе у справах та серцях його учнів.

Надійшла 05.11.2010 р.